

IRODALMI SZEMLE.

Egy XVII. századbéli kereskedő élete.

Kerekes György: Nemes Almásy István kassai kereskedő és bíró üzleti, köz- és családi élete 1573—1635. Kereskedelemtörténeti egyedírat. Budapest. A „Magyar Gazdaságtört. Szemle“ kiadása, 1902. 8r. 182 lap. Ára 5 korona.

Az Almásyak nevét történetírásunk idáig alig emlegette. Most egyszerre két külön könyv foglalkozik velük. Az egyik „A zsatányi és törökszentmiklósi Almásy grófok“ című díszes munka, melyet 4r. 148 lapon remek műmellékletekkel, pazarul fényes kötetben gróf *Almásy* Dénes adott ki, de kéziratképen, s így e helyütt, bár alaposan átolvastam, nem foglalkozhatom vele. Kiadója a család tagjai s azok barátai számára kevés példányban, de annál díszesebben nyomatta ki „a kegyeletnek ezt a könyvét, melyet ezer hálával szentel azon férfinak (gróf Almásy Kálmán) emlékének, kinek jóságos atyai vonásai eltörülhetetlenül élnek emlékében“.

A másik csak egyszerű füzet, melyet szerzője, *Kerekes* György, kereskedelemtörténeti monographia gyanánt adott ki nemes (de az előbbiekkal nem is rokon) Almásy István kassai kereskedő üzleti-, köz- és családi életéről. Egyszerűbb köntösben történetirodalmunknak egy új iránya alig léphetne előnkbe. Demokratikus korunkban új irányt jelent, hogy akadt végtére valaki, a ki a királyi paloták, fő-urak várkastélyok, székesegyházak boltozatai alól egy régi kereskedő boltozatos üzletébe és tárházába vezet bennünket és „leszáll egy város falai közé, megtekinti annak szervezetét, igazgatását, megfigyeli a kisemberek mindennapi fáradságait, küzdelmét, örömeit, bánatát, nemes törekvését, bűneit“. Szerző, a ki keresk. iskolák számára immár második kiadásban adta ki egyetemes történelmét és a kereskedelem történetét, elég illetékes arra, hogy ezen a szokatlan úton kalaúzzunk legyen; s minden nemzet kereskedelméről tájékoztatva lévén, egy XVII. századbéli tősgyökeres magyar ember kereskedését apróra megismertesse velünk.

Almásy István, István és Kaszás Katalin fia, 1573. táján született; Debreczenben Böszörményi Nagy Imre deákja (üzlet-, vagy könyvvezetője) volt; 1597. decz. 11-én gazdájával együtt Kassa

városától kért polgárjogot s ezt megnyervén, 1599-ben feleségül vette Nagy Imre leányát, Zsófiát. Apósa halála után 1601-ben önálló üzletet nyitott Kassán s azt tizenöt esztendeig szerencsésen vezette. Forgalmának nagyságát mutatja, hogy Bécsben egyszerre 15—16,000 frt ára bevásárlásokat tehetett. Kassa város már 1606-ban bevásárltatta a centumpaterek, 1607-ben pedig a tanácsosok közé s ezt a tisztséget mindhalálig viselte. Közben háromszor volt bíró, ugyanannyiszor országgyűlési követ és igen sokszor gróf, vagyis a város jószágainak felügyelője. Érdemeinek elismerése végett II. Ferdinánd már 1625. okt. 24. nemességgel és czímerrel (kardot tartó álló oroslánál) tüntette ki. Abaujvármegye pedig táblabírónak választotta meg. 1627-től fogva gyakran betegeskedett; ekkor tájban vesztette el feleségét, 1631-ben pedig egyetlen fiát is, kinek tanulságos életrajzát a 147—155. lapon olvashatjuk. Maga Almásy István 1635. június 15—20. közt hunyt el. Vagyonát Törös Péter két fia s más rokonok örökölték.

Vallásos, jó magyar ember, gyöngéd családapa, megbízható, becsületes, munkás és takarékos polgár volt. Boltjában akkori szokás szerint (a mit még bécsi nagykereskedők is követtek) vegyesen tartott rőfös-, fűszer-, papíros- és vasárúkat. Keresés nagy részletességgel sorolja föl mindenféle árúczikkeit, a posztóknak, selyem-, bársonyszöveteknek stb. legkülönbözőbb neveit. Ezek még *Radvánszky* bárónak a magyar családi életről írt nagybecsű könyve után is tartalmaznak új részleteket s a művelődéstörténet írójának s a nyelvktudatónak figyelmét egyaránt megérdemlik. Az árúczikkeket nagyon szárazon és a részletekben nem hibátlanul, de nagyon tanulságosan a következőkép osztályozza: Ruhaneműek, lábbeliek, varrós és apró ruházati czikkek, ágyneműek, háziesszközök, fegyverek, fűszerek, déligyümölcsök, könyvek, kártyák, papírosneműek. Ösmereti Almásynak 1600—2. évi üzleti könyveit, bevásárlásai érdekében tett s a közlekedés nehézségeit nagyon jellemző útjait. A kereskedőket különösen érdekelheti, Almásy nagykereskedésében miként történt a számlák kiegyenlítése, a csomagolás, milyenek voltak az árak, a mértékek s mik voltak a bevásárlási források. Sajnos, kereskedőink akkor sem hazai czikkeket árultak, hanem külföldieket közvetítettek, forgattak.

Almásy különben már mint kereskedő is foglalkozott föld- és szőlőműveléssel; Kassán házakat szerzett s vagyonát pénzkölcsönzéssel is növelte. 1597—1627. közt különböző adósainak javaira a várostól 17 esetben kért tilalmat (arestatiót). Érdekesek az országgyűlési követségeiről közlött részletek is (88—93. l.), bár kevés adalékot szolgáltatnak a városok országgyűlési szerepléséhez és inkább csak magukat a követeket jellemzik. Sokkal tanulságosabb Kassa közigazgatásának s benne Almásy bíróságának és grófságának (a 28 jobbágyközségből álló városi uradalom felügyelőségének)

ismertetése. Almásy bíróságában (1627.) mondta ki a tanács, hogy prókátort nem éreszt maga elé, mert a prókátor belekapaszkodik az ügyes-bajos ember szavába s új pört csinál belőle; adja elő dolgát mindenki úgy, a hogy tudja. A város jegyzőkönyvét mostantól fogva magyarul vezették, a német tábornokkal tolmács útján érintkeztek; még a tót (lutheranus) pap sem tudott tótul prédikálni, hanem írásból olvasott; a miből különben egy kis nemzetiségi villongás származott. 1629-ben meghagyták, hogy 45 dénárért már ó-bort mérjenek, „mivel a városban sok beteges ember van“. Egyes iparágak művelői időnkint már akkor valóságos országos congressusokat tartottak, pl. 1629-ben a süvegesek Nagyszombatban; Dukla és Jaszló nagy borkereskedő telepei pedig kicsiben önálló jellegűek voltak, „mint a Hansa londoni Aczél-udvara és a nisninvgorodi Olai-udvar“. Ebben, azt hiszem, van egy kis túlzás és a hasonlat annyiban sem talál, hogy a Hansa londoni Aczél-udvarát Erzsébet királyné épen Almásy kassai életének kezdetén (1598.) csukatta be. Ilyen túlzásnak látszik az is (163. l.), hogy akkor messzebb volt Pozsony és Szalakasz (?) Kassától, mint Amerikától; mert hiszen Kerekes fentebb már kimutatta, hogy 4—5 nap alatt hír érkezhett onnan. Nagyon érdekesek egyes régi szokások; pl. hogy Oláh Jánost odakötötték az általa megölt legény koporsójához; a miből különben — Almásy szerint (137. l.) — jó nem következhetik. „Meggáthatja a város, mert Wittenberga csak egy kis dologért veszté el szabadságát“. Ezt szerzőnk meg nem magyarázza; de Almásy talán azt érti, hogy a mühlbergi csata és Wittemberg hódolata után a fejedelmek hiában kértek kegyelmet V. Károlytól János Frigyes számára: országáról s méltóságáról le kellett mondania, ha pünkösdkor spanyol nemesektől vitt baldachin alatt jelenhetett is meg Wittenbergben! (Bezold, Deutsche Reformation, 790.) — Az Almásy fiáról írt fejezet különösen azon idők iskolai és patvarista életét tünteti fel.

Kerekes helyenként, legszívesebben *Simplicissimus* nyomán, tanulságos korrajzokat ad, s kiterjeszkedik Kassa városának régibb kereskedelmi életére és egyéb viszonyaira is, egy életrajz. keretéhez képest néhol elég bőven. Azonban nincs egyetlen adata sem, a mely nem tartoznék a tárgyhoz s a miből tanulságot nem meríthetünk. Majdnem kizárólag eredeti forrásokból dolgozott s oly sok adatot használt föl, hogy — aránylag szűk térre szorítva — az előadás és irály szépségére, vonzó olvasmányra nem is törekedhetett. Vannak ugyan lendületes helyei, de inkább egyszerű, vázlatos, majdnem krónikás előadást nyújtott, hogy így mentül több beces adatot mutathasson be. Ő maga, vagy más ennek nyomán kitűnő történeti tanulmányt írhatna; most azonban még nem a nagy-, hanem a szakközönséget tartotta szem előtt. Az első példát irodalmunkban, tudtommal, csakugyan ő adta, keresk. ügyiratok száraz adataiból nem-

csak történelmi, hanem egyúttal kereskedelmi szakértelemmel hogyan lehet egy XVII. századbéli kereskedő alapvonalait megrajzolni, sőt valamennyire színezni is. Szorgalmától és lelkesedésétől, egyúttal azonban ítéletének erősödésétől ezen a téren még sokat remélhetünk.

Márki Sándor.

Szilágy vármegye monographiája.

Szilágyvármegye törvényhatósági bizottságának megbízásából írta *Dr. Petri Mór*. — Kiadja Szilágy vármegye közönsége. 1902. III. kötet. 8° 751 l. IV. kötet. 8° 858 l.

Szilágyvármegye monographiájának dr. Petri Mórtól írott III. és IV. kötete a megye területén levő községek történetét adja elő betűrendben. Körülbelül 375 községről van szó a két vaskos kötetben, a melyekre vonatkozó anyag összegyűjtése kétségkívül csak szorgalmas munka gyümölcse lehet, melynek a specialis helyi érdeken kívül annyiban általános magyar történeti jelentősége is van, a mennyiben a részletek adják meg az alapot általános történeti tények, törvények, elméletek megállapítására. Így pl. a helységnevekből következtetni lehet a helység keletkezésének körülményeire, vagy esetleg a valamikor ott lakott népfajra stb., mint azt többek között, Thury József is tette az avar-székely kapcsolat kimutatásánál. Épen azért kívánatos, hogy egy megye monographusa kritikával dolgozzék; ne fogadjon el népetimológiákat történeti adatok gyanánt és óvatosan járjon el akkor is, midőn a pusztán csak az oklevelekben fenmaradt helységneveket magyarázza.

Petri Mórnak nagy szorgalommal és tudással összeállított műve e tekintetben tudományos színvonalon áll ugyan, de néhány megjegyzésünket még sem hallgathatjuk el, épen a fentebb mondottakból kifolyólag. Így pl. *Tasnád-Szarvad* történetének elmondásánál a község nevére vonatkozólag a következő magyarázatot adja, jobbra Kandra Kabosra támaszkodva: A Várad Regestrumban említett Sorloud = Scerhet, Zerbeth = Szerhet. Szerhet pedig, Pesty Frigyes szerint, „hajdan falu Zarándmegyében és zarándi várföld... Gyula határában“, — s ebből Petri azt a következtetést hozza le, hogy „bizonyynal Tasnád-Szarvad lappang alatta.“ (IV. k. 408. l.). Pedig Petri néhány sorral alább már említi IV. László 1279-ben kelt okiratát, melyben előfordul a külsőszolnoki Zaward, mely alakban könnyű felismerni Szarvadot. Kandra magyarázatát kritikával kellett volna megvizsgálnia, annál is inkább, mert a Várad Regestrum és IV. László említett okirata közt alig volt félszázadnyi idő; miből lehetne tehát megértenünk a névnek alaki különbségét ily rövid időköz mellett! — Különös, sőt furesa névmagyarázat a *Vaskapu* nevű helységé is, midőn azt írja: „Itt, Magyarország és Erdély